

Sverigedemokraternas Sverigehus

En retrotopi med vita knutar

JULIA HÅKANSSON*

Malmö universitet

Hösten 2022 lanserade Sverigedemokraterna ett förslag på ett nytt bygglovsbefriat typhus. Det röda huset med vita knutar skulle därmed få sin renässans när det så kallade "Sverigehuset" skulle byggas överallt i Sverige. För Sverigedemokraterna var förslaget ett botemedel mot den modernitet som obarmhärtigt sliter sönder nationens kärna. Varje Sverigehus som byggs skulle bli en injektion av svenskhet, trygghet och tradition i det nutida, söndersplittrade, mångkulturella Lägenhets-sverige.

För att argumentera för den nya en-och-en-halvplansvillans plats i det svenska landskapet görs en historik över typhus i Sverige, däribland nämns soldattorpen, egnahemsrörelsen och Per Albin-torpen. De historiska perspektiven ställs mot påståendet att "[u]ndersökningar visar att enkel, repetitiv postmodernistisk arkitektur kan bidra till oro, missmod och irritation".¹ Sådana negativa upplevelser står ett antal historiska exempel i uppenbar motsats till enligt Sverigedemokraternas historietolkning. Historieskrivningen bidrar med legitimitet till förslaget eftersom det nya typhuset placeras i slutet av en lång linje i svensk historia: "Tidigt i vår historia har man använt olika varianter av typbyggnader för att uppfylla specifika behov i samhället."² Ett sådant behov existerar åter, menar Sverigedemokraterna, eftersom svenskarna varken trivs med sin boendesituation eller det mångkulturella samhället. Lösningen på problemet är att återgå till att bygga hus i enlighet med svenska traditioner och med svenska material. Sverigehusets utformning – falurött trä med

* Fil. dr i historia och historiedidaktik

1. Sverigedemokraterna, *Sverigehuset* (2022) s. 11.

2. Sverigedemokraterna (2022) s. 5.

vita knutar och sirligt träsnideri – motiveras med att "[e]tt vackert och trevligt hus baserat på tradition ger trygghetskänsla".³ Om fler människor äger ett sådant hus gör det att svenskarna kan "öka tryggheten där man bor, vilket motverkar den osäkerhet, otrygghet och nedbrytande tillvaro som idag finns i många områden".⁴

I Sverigedemokraternas berättelse om Sverige har det mångkulturella samhället ersatt det homogena och solidariska välfärdssamhället.⁵ Att tala om den egna nationen i ett tillstånd av förfall är inte unik för partiet, sett till deras ideologiska meningsfränder i andra länder. Uppfattningen att nationen har en unik historia och att denna dels samspelar med dess särskilda karaktär, dels implicerar ett särskilt öde för nationen och dess medlemmar är en del av nationalismens kärndoktrin.⁶ I nationalisternas historiska berättelser finns det ideala samhället ofta i det förflutna. En fullbordad av nationens unika potential har ägt rum, men dess tidigare förvaltare har lett nationen till sitt förfall när svek har begåtts i de egna leden.⁷ Som sociologen Zygmunt Bauman sammanfattar samtidens nationella och konservativa rörelsers syn på var utvecklingen har tagit oss nutida människor: "Framtiden har anlånt och det är en framtid vi inte vill befatta oss med på grund av dess opålitliga och ohanterliga karaktär."⁸ För att komma undan samtiden och framtiden söker sig nationalisterna bakåt i tiden. De vill tillbaka till tidpunkten innan den katastrofala utvecklingen som ledde till att samhället förföll och att den naturliga utvecklingen vreds ur led. Denna bild av det förflutna, som Bauman framhåller är behäftad med nostalgi, benämner han *retrotopi*.⁹

Idéhistorikern Karin Johannisson menar att de som ger uttryck för nostalgi i ett sådant sammanhang inte vill återvända till de faktiska historiska förhållandena. I stället handlar det om att påtala att förändring har skett, och att denna förändring har varit negativ.¹⁰ Ett sådant

3. Sverigedemokraterna (2022) s. 13.

4. Sverigedemokraterna (2022) s. 13.

5. Julia Håkansson, *Historia och nationalism: Sverigedemokraternas och Dansk Folkepartis historiska berättelser* (Malmö 2023) s. 248–268.

6. Anthony D. Smith, *Nationalism: Theory, Ideology, History* (Cambridge & Malden 2010) s. 25.

7. Steven Mock, *Symbols of Defeat in the Construction of National Identity* (Cambridge 2011) s. 215–216.

8. Zygmunt Bauman, *Retrotopia* (Göteborg 2017) s. 12.

9. Bauman (2017) s. 12.

10. Karin Johannisson, *Nostalgi: En känslas historia* (Stockholm 2001) s. 145.

Bild från Sverigedemokraternas pressmeddelande via TT 2/9 2022
<<https://via.tt.se/pressmeddelande/3329308/sverigehuset>>

tillbakablickande orsakas av ett upplevt hot i nutiden.¹¹ Bilden av det förflutna blir uteslutande god och "[n]är det goda förläggs till förflutenheten blir nostalgi en utopi", hävdar Johannisson.¹² En utopi har varken utrymme för motsägelser eller budskap som kan utmana vad avsändaren vill uppnå i sin samtid. Som kulturteoretikern Svetlana Boym hävdar är de samtida nationalisternas handlingsprogram inte bara nostalgiska fantasier. Deras politiska program rymmer visioner för framtiden som kräver handling för att förverkligas.¹³ Retrotopin utgörs således av ett möte mellan ett trånande tillbakablickande – mot nationens gyllene tidsålder i det förflutna – och ett betonande av vikten av att handla i nutiden för att återskapa goda förhållanden i nationen.

Även om historiska berättelser som förmedlas av nationalister i olika länder har gemensamma drag måste varje historieförmedlare förhålla sig till de sammanhang som redan existerar i den kontext de är verksamma i. De behöver därmed ta hänsyn till vad som redan finns i den nationella historiekulturen när de formulerar sina historiska berättelser. Det finns ofta en etablerad förståelse för vad nationens historia består av. Om avsändaren inte förhåller sig till denna förståelse, på ett för mottagaren godtagbart sätt, riskerar denna att budskapet i historieförmedlingen går förlorat. Detta faktum innebär dock inte endast svårigheter för avsändaren, då denna samtidigt har möjlighet att återanvända berättelser om historiska personer, händelser och processer som tidigare fått stor genomslagskraft i historiekulturen och blivit till historiekulturella nyckelsymboler.¹⁴ På så sätt står nationalister alltid på axlarna av tidigare generationer av ideologiskt likasinnade. Det finns emellertid även möjlighet till innovation i det historiska berättandet, beroende av nationalisternas förmåga och villighet till pragmatisk anpassning.¹⁵

I förslaget om Sverigehuset nämns Per Albin-torpen, som lanserades under 1930-talet och erbjöd möjligheter för eget boende till arbetare genom statligt subventionerade lån. Per Albin Hansson har fått stå för olika värden i Sverigedemokraternas historieskrivning under olika perioder, eftersom deras förhållningssätt till Socialdemokraternas historia är ambivalent och präglas av motsägelser.

11. Johannisson (2001) s. 146–148.

12. Johannisson (2001) s. 148.

13. Svetlana Boym, *The Future of Nostalgia* (New York 2001) s. 41.

14. Håkansson (2023) s. 49–51.

15. Håkansson (2023) s. 39.

När debatten om folkhemmets mörka sidor rasade i Sverige under 1990-talet påverkades inte Sverigedemokraternas historieskrivning nämnvärt. De hade, sedan partiets grundande 1988, framställt folkhemmet som deras retrotopi. Under 2000-talets första decennier, när Jimmie Åkesson och flera med honom nu betydelsefulla personer fått framstående poster inom partiet, började det *folkhemiska* att uppmärksammas i deras partitidning *SD-Kuriren*.¹⁶ Berättelsen kulminerade inför valet 2018 i den förmenta dokumentären "Ett folk, ett parti: Socialdemokraternas historia så som den aldrig har berättats förut". Nu ansågs Per Albin Hansson inte längre vara en historisk hjälte.¹⁷ I filmen anklagas Socialdemokraterna för att ensamma ha legat bakom rasbiologiska institutet, inspirerat Nazityskland till massmorden under Förintelsen och, med utgångspunkt i en syn på människors olika värde, genomfört experiment på den egna befolkningen. Denna avledningsmanöver, med syftet att skifta fokus från Sverigedemokraternas egna förflutna till Socialdemokraternas, var framgångsrik. Numera kan en sverigedemokratisk företrädare säga att Sverigedemokraternas politiska motståndare har "varit med om lobotomering och andra saker" i *Dagens Nyheter* utan att journalisten frågar vad hon syftar på.¹⁸ Det är en bekräftelse på att Sverigedemokraternas historieskrivning har vunnit gehör. När en berättelse har blivit så pass etablerad ett endast delar av den behöver återges för att sammanhanget ska framträda är den på god väg att bli tagen för given.

Att Sverigedemokraterna har kunnat förmedla berättelsen om Per Albin Hansson som den store folkhemsbyggaren samtidigt som de har luftat en folkhemsk historieskrivning visar också att historiska berättelser existerar i plural. I min avhandling *Historia och nationalism: Sverigedemokraternas och Dansk Folkepartis historiska berättelser* analyserar och jämför jag de båda samtida nationalistiska partiernas historieanvändning. Jämförelsen visar att olika historiska berättelser som förmedlas av ett och samma parti både kan samspela med och skava mot var-

16. Mattias Karlsson, "Om ni missade Stefan Löfvens Almedalstal", *SD-Kuriren* nr 112 (2014) s. 3.

17. Julia Håkansson, "I ett av historiens mörkaste avsnitt: Sverigedemokraterna om Socialdemokraternas historia", i Björn Horgby & Cecilia Trenter (red.), *I folkets namn: Högerpopulism på film* (Stockholm 2021) s. 133–154.

18. Lina Lund, "Linda Lindberg: Fick fler vänner när jag gick med i SD", *Dagens Nyheter*, 2023-06-27. Läst 2023-09-29.

andra. Berättelserna kan därför liknas vid en mosaiktavla. Det finns en övergripande berättelse om Sveriges historia som Sverigedemokraterna förmedlar. Denna berättelse framträder när deras sammanlagda historieskrivning tas i beaktande. Inom denna stora berättelse finns mindre berättelser, likt mosaiktavlans många glasfragment som kan skapa antingen enhetlighet och harmoni eller disharmoni, en mosaik där de olika glasfragmenten skär sig mot varandra, i den stora berättelsen.¹⁹ Glasfragmenten som berättar om folkhemmet respektive dess baksidor i Sverigedemokraternas historieskrivning skär sig mot varandra, med samma intensitet som färgerna karmosinrött och ceriserosa när de framträder bredvid varandra.

Folkhemmet, Sverigedemokraternas tidigare utopiska tillbakablick *par préférence*, förekommer inte lika ofta i deras retorik nu som det gjorde innan lanseringen av "Ett folk, ett parti". Kan Sverige huset därmed sägas ersätta folkhemmet som deras retrotopi? I förslaget från 2022 anges att det nya typhuset ska motverka invandringens negativa effekter, eftersom svenskar får lättare att få egna bostäder, samt råda bot på de många "ohälsosamma" utanförskapsområdena i förorterna.²⁰ Liknande formuleringar har tidigare omgett folkhemmet i partiets historieskrivning.²¹ I förslaget om Sverige huset beskrivs emellertid folkhemmets miljonprogram, genomfört utan "estetisk omsorg", som ett steg i den negativa samhällsutvecklingen.²² Det varma, ombonade svenska hemmet Sverigedemokraterna strävar efter är därför inte längre ett folkhem, utan en villa för varje svensk familj av "genomsnittlig familjestorlek".²³

I och med förslaget om Sverige huset reproducerar och anpassar Sverigedemokraterna sin förmedling av historiska berättelser till nya behov i samtiden. Många drag i deras nationalistiska ideologi, inte minst i deras historiesyn, går att spåra till nationalromantikerna under 1800-talet. I förslaget om Sverige huset drar Sverigedemokraterna paralleller till egna hemsrörelsen under detta århundrade, som syftade till att ge den fattiga befolkningen möjlighet att äga ett eget hus med tillhörande brukbar

19. Håkansson (2023) s. 23. Se Kim Salomon, Lisbeth Larsson & Håkan Arvidsson, "Förord" i Kim Salomon, Lisbet Larsson & Håkan Arvidsson (red.), *Hotad idyll: Berättelser om svenskt folkhem och kallt krig* (Lund 2004) s. 10.

20. Sverigedemokraterna (2022) s. 3.

21. Håkansson (2023) s. 249–256, 261–268.

22. Sverigedemokraterna (2022) s. 11.

23. Sverigedemokraterna (2022) s. 5, 13.

jord. Sverigedemokraterna framhåller att egnahemsrörelsen ”blev ett svar på de försörjnings- och bostadsproblem som uppkommit både i staden och på landsbygden i samband med 1800-talets stora folkökning”.²⁴ Det stämmer visserligen att industrialisering bidrog till urbanisering, men någon stor folkökning som sådan är missvisande att tala om. Egnahemspolitiken var nämligen också ett sätt att motverka emigrationen till Amerika, vilket inte nämns i förslaget om Sverigehuset, eller i Sverigedemokraternas historieskrivning över lag. Den stora emigrationen existerar därmed som en total historiekulturell tystnad i deras berättelser.²⁵ 1800-talet står i deras historieskrivning för det århundrade då svenskar-
nas självmedvetenhet väcktes. Delvis fränkopplad sin historiska kontext anpassas den lilla röda stugan – vars rötter spåras till soldattorpen som byggdes under 1680-talet – till ett nytt sätt att uppfostra dagens svenskar till att anamma den svenska identiteten.²⁶ För Sverigedemokraterna är denna identitet framför allt grundlagd i ett politiskt projekt som började hos socialkonservativa intellektuella under 1800-talets sista decennier.²⁷

Oavsett om det är det samhällsomfattande folkhemmet eller det ensliga torpet som framställs som Sveriges räddning, letar Sverigedemokraterna konsekvent efter framtidens riktning i det förflutna. Historien är ett medikament för den sjuka samhällskroppen, drabbad av oro, irritation och otrygghet. Farsoten – den snabba förändringsprocess som det mångkulturella samhället har fört med sig – står i stark kontrast till det långa tidsperspektiv Sverigedemokraterna opererar med i sina nationella berättelser. Som politiskt förslag vittnar Sverigehuset om partiets nostalgiska förhållningssätt till svensk historia. Nationalismens mekanismer, sammanfattade i dess kärndoktrin, filtrerar deras historietolkningar och gör att deras retrotopi, i sin senaste utgåva, får vita knutar.

24. Sverigedemokraterna (2022) s. 24.

25. Se Håkansson (2023) s. 51–53, 155–156, 158.

26. Sverigedemokraterna (2022) s. 23.

27. Håkansson (2023) s. 236–241.